

Pri úvahách o budúcnosti je našou povinnosťou vychádzať z názorov tých, ktorí rozmýšľali o týchto problémoch dávno pred nami.

Osobitný význam pri analýze domácej teórie civilizácie majú bádania takzvaného „konzervatívno-ochranného“ tábora N. J. Danilevského a K. N. Leontieva 1). N. J. Danilevskij vo svojej významnej knihe Rusko a Európa. na základe analýzy historického procesu od staroveku po súčasnosť, podrobil kritike hlavný evolucionistický princíp historickej vedy, ktorý predpokladá postupný, progresujúci rozvoj ľudstva od nižších kultúrnych foriem k vyšším.

„Prirodzený systém dejín,“ písal N. J. Danilevskij, „musí spočívať v rozlišovaní kultúrno-historických typov ako hlavného základu jeho delenia.“ Práve tento „kultúrno-historický typ“ Danilevského znamená vedecké označenie pre ten historický jav, ktorý dnes vedci celého sveta čoraz častejšie označujú termínom „civilizácia“.

Pri analýze duchovných základov štátnosti Ruska a vlastenectva, vyjadrených súhrnným pojmom „ruská idea“, ktorý treba vnímať podľa dnešných predstáv, aby sme našli správnu cestu na rekonštrukciu štátnopolitického tela krajiny v jej vlastných historických parametroch, musíme brať do úvahy aj práce V. S. Solovieva a N. A. Berďajeva, náboženských mysliteľov S. N. a J. N. Trubeckých, Pavla Florenského a Sergeja Bulgakova, ako aj historika pravoslávnej cirkvi A. V. Kartaševa.

Zaujímavé sú aj vedecké práce niektorých zahraničných autorov, napríklad Oswalda Spenglera. V knihe Zánik Európy, „vychádzajúc zo svetonázorových predpokladov“, si vytýčil úlohu „definovať západoeurópsko-americkú situáciu v období medzi rokmi 1800-2000“. Jeho záver bol málo potesujúci: „My predstavitelia zapadoeurópskej kultúry sme v presne vymedzenom období od 10. po 20. storočie výnimka, a nie pravidlo...“ písal. „A keď zanikne západná civilizácia, ktorej sme nositelia, možno sa už nikdy neobjaví kultúra, a vôbec ľudský typ, pre ktorý sú „svetové dejiny“ jednou z foriem a jedným z obsahov kozmického vedomia.“ A ďalej: „Zánik Západu z tohto pohľadu znamená nie viac a nie menej ako problém civilizácie. Stojíme pred jednou z najzákladnejších otázok dejín: čo je to civilizácia, chápaná ako logický dôsledok, ako završenie a ukončenie každej kultúry?“ 2)

Treba podľa nášho náhľadu veľmi pozorne preskúmať kľúčové postuláty svetoznámej teórie historického vývoja ľudstva Arnolda Toynbého ako aj koncepciu „konca dejín“ Francisa Fukuyamu.

Obrovský vplyv na stav súčasných filozoficko-politologických učení, filozofie dejín má teoretické dedičstvo predčasne zosnulého Leva Nikolajeviča Gumil'ova. 3)

Jeho teória passionárnosti výrazne prispela nielen k učeniu o etnogenéze, genéze civilizácie v ruských priestoroch, ale stala sa aj mohutným podnetom pre hľadanie netradičných metód a prístupov k analyzovaniu objektívnych tendencií a reálnych mechanizmov sociálnopolitických premien, zvlášť v takých obdobiach, ktoré sú pre osudy Ruska prelomové.

V.

Ruská spoločnosť nepokročí vpred, ak si jasne neuvedomí, aké zvláštnosti sa vyskytujú na historickej ceste, akej povahy sú jestvujúce problémy, zásady a ciele, ktoré sa môžu stať základom perspektívneho modelu jej rozvoja.

Je potrebné predovšetkým na vedeckej úrovni pochopiť celosvetové objektívne procesy odohrávajúce sa v oblasti materiálnej výroby, vedy a techniky, duchovnosti, sociálnych, politických, národnostných a ideologických vzťahov. Treba do hĺbky pochopiť stav a úlohu mocenských štruktúr v živote súčasnej spoločnosti, úlohu kapitálu koncentrovaného v rukách niektorých národných a transnárodných skupín, ktoré sú stimulátormi, organizátormi a režisérmi sociálnych katakliziem. Treba preskúmať, aké sú tendencie vzťahov medzi štátmi v podmienkach rastúceho surovinového a energetického deficitu a ostrej konkurencie pre odbytká.

Treba uskutočniť komplexnú filozoficko-politologickú analýzu objektívnych tendencií a mechanizmov sociálno-politických premien v Rusku za posledné desaťročie v kontexte celosvetového rozvoja; navrhnúť národnoštátnu doktrínu, založenú na výskume dlhodobých záujmov a tendencií rozvoja vlasti, ducha a povahy ľudu, svojráznych zákonitostí jej štátnej, ekonomickej a kultúrnej výstavby.

Skúsenosti a zdravý rozum, vedecká analýza a kultúrna tradícia potvrdzujú, že

* z historického hľadiska, Rusko predstavuje zvláštny typ civilizácie s dedičstvom a odkazom tisícročnej tradície Kyjevskej Rusi, Moskovského cárstva, Ruského impéria a Zväzu SSR;

* z geopolitického hľadiska je Rusko jadrom a hlavnou oporou eurázijského kontinentálneho bloku a jeho záujmy sú v rozpore s hegemonistickými tendenciami „oceánskej mocnosti“ USA a atlantického „veľkého územia“;

* z hľadiska svetonázorovo-ideologického je Rusko nositeľom kultúrno-historickej a morálnej tradície, ktorej základnými hodnotami sú jednotné rozhodovanie na sneme, kolektivismus, štátnosť (štátna autarkia) a snaha o vyššie ideály dobra a spravodlivosti;

* z pohľadu národnostného je Rusko zložitým etnickým spoločenstvom, v ktorého základe leží obrovské národné jadro Rusov, Ukrajincov a Bielorusov;

* z ekonomického hľadiska je Rusko samostatným hospodárskym organizmom, ktorý sa svojimi zákonitosťami principiálne líši od západného modelu „voľného trhu“.

Rusko ako svojrázny organizmus má svoje osobité zákonitosti vývoja. Autor súhlasí s vedcami, ktorí vychádzajú z toho, že na tejto osobitosti vývoja sa zúčastňujú všetky komponenty: spôsob výroby, spoločenský život, jeho obyvateľstvo čiže ľudský potenciál, spôsob materiálnej výroby a zemepisné prostredie. Táto osobitosť sa formovala na základe špecifického prejavu v danom regióne – protirečenia medzi spoločnosťou a prírodou. Ono

podmienilo osobitosti vnútorného stavu Ruska, formovalo „svojrážnu dušu“ ruského ľudu.

V tisícročnej histórii Ruska sa neraz vyskytli situácie, ktoré si vyžiadali rozhodný a záchranný krok, a naši predkovia ich vždy statočne zvládli. Pripomeňme si ruské územia, rozbité a rozdelené v dôsledku tatársko-mongolských a teutónskych ťažení a na ich sústreďovanie okolo Moskvy; na zemsko-stavovskú prax pri prekonávaní obdobia temna v chaotickom 16. a 17. storočí; na Petra Prvého a jeho „okno do Európy“; na výstižné heslo „Rusko sa sústreďuje“ kancelára Gorčakova po neúspešnej Krymskej vojne a bezdôvodnom odkladaní zrušenia nevoľníctva; na obnovu štátnej jednoty a hospodárskej moci krajiny po krachu cárizmu a dočasnej vlády v roku 1917; a napokon na prudkú obnovu krajiny a na jej popredné umiestnenie vo svete po víťazstve vo Veľkej vlasteneckej vojne v rokoch 1941-1945. Takže príkladov máme dosť.

VI.

Analýza geopolitickej situácie v druhej polovici 19. storočia a prvej polovici 20. storočia, založená na metodológii K. Marxa a V. I. Lenina, ktorá vychádzala z triedneho antagonizmu, bola opodstatnená. Nie nadarmo táto metodológia, čiastočne alebo úplne, sa stala bez uvedenia autorstva súčasťou prakticky všetkých pomerne realistických teórií svetovej politiky. Triedny prístup pri skúmaní mnohých kľúčových problémov, obzvlášť vo sfére výroby, zamestnanosti obyvateľstva, jeho sociálnej ochrany, zahranično-politických orientácií a medzinárodných vzťahov platí dodnes.

A ešte čosi je úplne zrejmé. Reálie konca 20. storočia, nehovo riac už o nastávajúcom storočí, sú oveľa zložitejšie, viacfaktorové a mnohotvárnejšie ako tie, ktorými sa zaoberali K. Marx a po ňom V. I. Lenin. Za základ globálnej dynamiky a mechanizmov rozvoja sociálno-politických premien sa kladú nielen medzitriedne, ale aj medzicivilizačné vzťahy.

Medzicivilizačné a vnútrocivilizačné vzťahy a protirečenia zahrnujú do seba vzťahy medzitriedne, nevyklučujú ich úplne, no v určitých etapách sa dokážu čiastočne nivelovať, znižovať svoje konfrontačné komponenty. Napríklad, druhá svetová vojna sa ukázala nielen ako vojna dvoch svetových sociálno-triednych systémov, ale aj ako vojna vedená podľa kľúčovej zásady pre vedeckú geopolitiku: národ-územie-spôsob života.

Nemecký fašizmus si vytýčil za cieľ zničiť ZSSR nielen ako kolísku socializmu, ale predovšetkým ako jadro geopolitickej štruktúry nového typu. Práve tento fakt podmienil vznik antihitlerovskej koalície, v ktorej boli zapojené rôznorodé triedno-štátne útvary.

Rovnako ako aj dnes vnútri Ruska, ba širšie - na celom území bývalého ZSSR nespočíva hlavné protirečenie v antagonizme medzi základnými triedami a sociálnymi vrstvami, ale medzi vládnucimi režimami, opierajúcimi sa o úzku vrstvu buď kompradorskej, buď nacionalistickej „banditokracie“, ktorá sa snaží zlomiť eurázijskú civilizáciu v podobe Ruska, a ostatným obyvateľstvom; medzi zjednocujúcimi tendenciami rozvoja Ruska a subjektívnymi, voluntaristickými zámermi úzkokorporatívnej skupiny, ktorá uchopila moc v krajine.

-
- 1) Danilevskij, N. J.: Rossija i Jevropa (Rusko a Európa), SPb 1988. Leontiev. K. N.: Sobranije sočinenij (Spisy), zv. I.-IX. M 1912-1913.
  - 2) Spengler, O.: Príčinnosť i sudba. Zakat Jevropy (Príčinnosť a osud. Zánik Európy), zv. L, časť L, SPb. 1923.
  - 3) Gumil'ov, L. N.: Drevňaja Rus i velikaja step (Staré Rusko a veľká step), M. 1992; Iz istorii Jevrazii (Z dejín Eurázie), M. 1993; Ot Rusi do Rossii (Od Rusi po Rusko. Náčrt etnických dejín), SPb. 1992; Ritmy Jevrazii. Epochi i civilizácii (Rytmy Eurázie. EPOCHY a civilizácie), M. 1993; Etno-sfera (Etnosféra. Dejiny ľudí a dejiny), M. 1993.